

De Nederlandse Planten Collectie

Voor de leek is het een openbaring dat er meer dan één buxus bestaat. Waar het vooral om gaat is de juiste cultivar te kiezen die geschikt is voor het doel en ervoor te zorgen dat een haag geplant wordt van dezelfde cultivars, zodat het een geheel wordt. De NPC *Buxus* biedt voor elke toepassing wat wils.

BUXUS

Buxsboom, palmboompje, bukspalm, heggepalm, palmei en paashout zijn maar een paar van de volksnamen voor buxus. De oude Egyptenaren verwerkten al het bijzonder harde buxus- of palmhout en de Grieken en Romeinen maakten van palmhout jukken voor trekdieren, scharnieren en hamerstelen. De Romeinse dichter Virgilius beschreef het kinderspeelgoed de tol als 'volubile buxum', wat 'het wervelend buxushout' betekent. Buxushout is zeer duurzaam en meubelmakers uit de oudheid gebruikten het graag om onderdelen van poten van aaligbedden te maken. De kruidenkenner Dodonaeus uit de zestiende eeuw beschrijft hoe 'bucksboomhout' wordt gebruikt om er beelden van te snijden. Palmhout werd ook voor inlegwerk gebruikt. Dit hout kwam altijd uit zuidelijkere streken.

Dierfiguren

Een vriend van Julius Caesar zou de kunst van het maken van vormbomen hebben ontdekt. Bomen die zich deze behandeling lieten welgevallen, waren toen met name buxus en taxus. De Romeinen hielden vooral van tot die gesnoeië struiken. Het snoeien van dierfiguren van buxus is dus niets nieuws.

In de middeleeuwen snoeiden de monniken buxus niet tot dierfiguren maar tot lage haagjes. In hun kloostertuinen teelden ze medicinale kruiden in rechthoekige bedden en deze bedden zoomden ze af met 'heggepalmjes' of 'randpalmen'.

In de zestiende en zeventiende eeuw werd buxus bijzonder veel gebruikt in de formele tuinen van grote landgoederen. Van buxushaagjes werden ingenieuze patronen gemaakt, de parterres de broderie, in het

begin slechts verlevendigd door gekleurde steentjes, later door kleurige perkplanten. Kilometers buxus moesten de tuinlieden op de knieën en met de hand knippen. Een prachtig voorbeeld van dergelijk buxusgebruik is te vinden in de gerestaureerde zeventiende-eeuwse tuinen van Paleis het Loo. Perfect geknipte buxushaagjes vormen patronen die bedoeld zijn om vooral vanuit de bovenste verdiepingen van het paleis te bewonderen. Tegelijk met de haagjes kwamen de bollen en piramiden die niet alleen van buxus, maar ook van taxus werden gesnoeid. In de achttiende en de negentiende eeuw werd bij ons het snoeien van buxus en taxus verheven tot kunst, net als bij de

Romeinen. Al eerder was een dergelijke rage in Engeland ontstaan, maar die had niet zulke afmetingen aangenomen als in Nederland. Toen een Engelsman in 1816 Nederland bezocht, kon hij zijn ogen niet geloven: in elk tuintje zag hij gedaanten van mensen en dieren uit palm gesneden. Hij ontdekte zelfs stoelen en tafels met flessen en glazen erop.

Speurtocht

De figuren werden toen meestal van *Buxus sempervirens* gemaakt. Vroeger werd deze soort uit zaad opgekweekt en wat vorm betreft waren de zaailingen tamelijk variabel. Een kweker zocht dan de vorm eruit die

Wat zijn de Nederlandse Planten Collecties

De Nederlandse Planten Collecties zijn referentiecollecties die zoveel mogelijk soorten en cultivars binnen een bepaald geslacht of groep laten zien. De collecties moeten voldoen aan de eisen van de Koninklijke Vereniging voor Boskoopse Culturen (KVBC). Er zijn inmiddels circa 75 van dergelijke bijzonder waardevolle collecties. Deze collecties kunnen bezocht worden door kwekers, hoveniers en gemeentemensen.

NPC Buxus

De collectie telt circa 110 taxa.
Fa. C. Esveld
Cor van Gelderen
Rijneveld 72
2771 XS Boskoop
tel. (0172) 21 32 89
fax (0172) 21 57 14
Maandag t/m vrijdag van 9.00 tot 17.00 uur en zaterdag van 9.00 tot 16.00 uur (behalve tussen 15 december en 15 januari)

Cor van Gelderen, collectiehouder van de NPC Buxus.

Cultivars van *Buxus microphylla*

Buxus microphylla is een compacte, ronde heester die niet hoger dan 1 m wordt. Deze soort wordt al sinds de vijftiende eeuw in Japan geteeld, maar wordt daar niet in het wild gevonden. Het zijn langzaamgroeiende struiken die in de winter soms bronskleurig worden. De soort en de vele cultivars worden vaak als hagen gebruikt.

Foto's: Hamneke van Dijk en George M. Otter

B. microphylla 'Belvedere' is een opgaande cultivar.

B. microphylla 'Compacta' is de kleinste dwergvorm, geschikt voor de rotstuin of in een bak.

B. microphylla 'Faulkner' is de allerbeste, met mooi glimmend blad, bossig en vele toepassingsmogelijkheden.

het beste paste bij wat hij er van wilde maken en vermenigvuldigde deze plant vervolgens door stekken. Zo had iedere kweker zijn eigen kloon. Er waren toen waarschijnlijk zo'n vijftig klonen in de handel, die soms wel en soms niet benaamd waren. Toen later de vraag naar *B. sempervirens* enorm toenam, stekte men er lustig op los en lette niemand meer op gelijkvormige klonen. De meeste buxushaagjes van nu bestaan uit verschillende vormen. Tuinlieden van vroeger wisten dat voor een mooie buxushaag, je een en dezelfde kloon moest gebruiken, want pas dan kreeg je een eenvormige haag. Cor van Gelderen ontdekte halverwege de jaren zeventig, na een bezoek aan het Boomkwekerijmuseum in Boskoop, dat er rond 1900 40 tot 50 verschillende buxussen in de catalogi van de boomkwekers stonden. Hij vroeg zich af waar die gebleven waren, en ging op zoek bij buitenplaatsen, kasteeltuinen, botanische tuinen en kwekers. De planten die hij ontdekte, zette hij bij elkaar op de kwekerij en bracht ze indien nodig op naam. Dit waren voornamelijk cultivars. Daarna is hij zich gaan interesseren voor species, maar die bleken heel moeilijk te determineren. Bijna alle planten van de collectie zijn nu 25 jaar oud en het verschil in grootte en groeiwijze is zichtbaar.

Sortiment

Tot de familie van de *Buxaceae* horen vier geslachten en 70 soorten: *Buxus*, *Pachysandra*, *Sarcococca* en *Styloceras*, die bijna cosmopoliet zijn (Marbberley, The Plant-Book 1997).

Tot de *Buxus* horen 50 soorten afkomstig uit West-Europa, het Middellandse-Zeegebied tot Zuid-Afrika, gematigd Oost-Azië,

West-India en Cuba. Alleen al op Cuba komen 34 soorten in het wild voor. Elizabeth Braimbridge, houder van een Engelse Nationale Buxuscollectie, is bezig in samenwerking met de Botanische Tuin in Havana om daar een collectie op te zetten van de Cubaanse buxussoorten. Deze soorten komen daar weliswaar in het wild voor, maar vaak in zulke kleine aantallen dat ze door wegen- of huizenbouw toch ineens verdwenen kunnen zijn.

Volgens sommige deskundigen zou het geslacht *Buxus* kunnen worden onderverdeeld in drie secties: *Buxus*, *Notobuxus* en *Buxella*. Planten behorend bij de eerste sectie zouden op het noordelijk halfrond groeien, uit de tweede sectie op het zuidelijk halfrond, terwijl de derde sectie op Cuba gevonden zou worden. De nomenclatuurwereld is wat betreft naamgeving van buxus vaak verdeeld en ook de collectiehouder heeft over deze naamgeving zijn eigen opvattingen.

Voor degenen die buxus kweken en aanplanten zal het meestal van minder belang zijn. Voor de leek is het zelfs een openbaring dat er meer dan één buxus bestaat. Wel belangrijk is dat de juiste cultivar gekozen wordt die geschikt is voor het doel. Bovendien moet een haag bijvoorbeeld geplant worden van dezelfde cultivars, zodat het een eenvormig geheel wordt.

Buxussen zijn sterk vertakte groenblijvende heesters of kleine bomen met tegenoverstaand blad. Ze bloeien met mannelijke en vrouwelijke bloemen aan één plant. De doosvrucht splitst in drieën waarbij de zwarte glimmende zaden vrijkomen. De belangrijkste soorten zijn *Buxus sempervirens* en *B. microphylla*. Van beide bestaan vele cultivars. *B. balearica*, *B. harlandii* en *B. wallichiana* zijn minder geschikt voor ons klimaat.

B. microphylla 'Green Pillow': een dwergvorm, zeer geschikt voor vormsnoei.

B. microphylla 'National' is zeer geschikt voor hoge hagen.

B. microphylla 'Rococo' is het dankbaarste dwergje met een mooie kleur. Het zijn ronde planten, die niet hoger worden, maar alleen uitdijen. Geschikt voor balkonbakken. Een uit België afkomstige plant die vroeger bekend was als 'Wiertz', genoemd naar de bekende Belgische tuinarchitect.

B. microphylla 'Trompenburg' is een op Arboretum Trompenburg ontstane cultivar met lichtgroen blad.

Andere, niet afgebeelde cultivars zijn *B. microphylla* 'Filigree', die breed en spreidend groeit, de dwergvorm *B. microphylla* 'Grace Hendrick Phillips', *B. microphylla* 'Kingsha' met bont blad en *B. microphylla* 'Morris Dwarf', een dwergvorm met dik donkergroen blad.

Cultivars van *Buxus sempervirens*

Buxus sempervirens is een sterke soort die heel veel gebruikt wordt voor haagjes. Als deze soort niet gesnoeid wordt, kan het een 7 m hoge boom worden. De bladeren zijn groter dan van *B. microphylla*. Deze soort komt uit Zuid-Europa, West-Azië en Noord-Afrika.

B. sempervirens 'Aurea Pendula' is geelbont en treurend.

B. sempervirens 'Elegantissima' is mooi zilverbont, geschikt voor kleine hagen.

B. sempervirens 'Haller' heeft rare takken en geen mooie groeiwijze.

B. sempervirens 'Handsworthiensis' is stijf opgaand met dik leerachtig blad. De cultivar is geschikt voor hagen.

B. sempervirens 'Justin Brouwers' is een kegelvormige cultivar, zeer geschikt voor kleine of middelgrote hagen en als vrijgroeïend exemplaar. De favoriet van de Engelse NPC-houdster Elizabeth Braimbridge, die deze buxus *B. sinica* var. *insularis* 'Justin Brouwers' noemt.

B. sempervirens 'Fastigiata' kent een zuilvorm.

B. 'Green Gem' is een compacte kegelvorm.

B. sempervirens 'Parasol' is, zoals de naam al aangeeft, een treurvorm.

B. sempervirens 'Tall Boy' is een ideale plant voor hoge hagen. Volgens de naamlijst van houtige gewassen heet deze buxus tegenwoordig *B. sinica* 'Tall Boy'.

Andere, niet afgebeelde cultivars zijn *B. sempervirens* 'Vardar Valley' met donker blauwgroen blad en een compacte groeiwijze, *B. sempervirens* 'Variegata' met bont blad, *B. sempervirens* 'Arborescens', *B. sempervirens* 'Latifolia Maculata' met geelbont blad, *B. sempervirens* 'Inglis' met fijn blad, de piramidaal groeiende *B. sempervirens* 'Pyramidalis' en de grofbladige *B. sempervirens* 'Rotundifolia', die geschikt is voor hoge hagen.

Andere buxussoorten

B. balearica, een heester of kleine boom die 10 m hoog kan worden, afkomstig van de Balearen en herkenbaar aan het grote, dikke blad. *B. balearica* 'Suffruticosa' wordt in Frankrijk veel voor kleine haagjes gebruikt. Voor de kweker is het geen gunstige soort omdat hij niet hard groeit. Voor een klein haagje is dit juist ideaal, dan hoeft er niet veel geknipt te worden.

B. bodinieri is een Chinese soort, die niet geheel winterhard is.

B. harlandii, een uit Zuid-China en Hong Kong afkomstige struik die 1 m hoog kan worden. Deze soort is niet geheel winterhard en moet beschermd worden.

B. wallichiana is afkomstig uit de Himalaya en India. Deze heester of kleine boom kan 10 m hoog worden. In zijn jeugd is de plant niet goed winterhard.

Buxus schreeuwt om voeding

Wat vaak vergeten wordt is dat buxus een hongerige plant is. Buxus vreet alles weg uit de grond. Van heggeltes wordt bovendien steeds een stuk afgehaald wat niet ten goede komt aan de plant. Dus moet buxus regelmatig gemest worden. Er is speciale buxusmest, maar er kan ook gemest worden met osmocote, een langzaamwerkende meststof waar ook sporenelementen aan toegevoegd zijn. Buxus in potten hebben ook mest nodig. Zij leiden vaak een armzalig bestaan, niet alleen door gebrek aan water en voedsel maar ook doordat hun wortels te warm worden terwijl ze houden van koude wortels.

De beste buxus

De keuze van de NPC-houder:

- *B. microphylla* 'Compacta', kleine dwergjes voor de rots-tuin;
- *B. microphylla* 'Faulkner', de allerbeste;
- *B. microphylla* 'Rococo', het dankbaarste dwergje;
- *B. sempervirens* 'Elegantissima', een mooie zilverbonte voor kleine hagen;
- *B. sempervirens* 'Tall Boy', ideaal voor hoge hagen.

Hanneke van Dijk

H. van Dijk is auteur van tuinboeken en werkt freelance voor Tuin & Landschap.

